

Масленников Є. І.
Якубовський С. О.
Белякова В. В.

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

ПРИНЦИПИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

У статті розглянуто модель державного управління економікою, що склалася за роки незалежності в Україні, досліджено її недоліки, негативні наслідки, що базуються на галузевих принципах. Запропоновано основні принципи державного регулювання та розглянуто пріоритетні напрямки розвитку економіки України в умовах глобалізації. Проведено аналіз основних показників, які доводять необхідність розвитку виробництва, орієнтованих на експорт продукції.

Ключові слова: державне регулювання, глобалізація, національна економіка, інтеграція, експорт, глобальна економіка.

Постановка проблеми. Основною тенденцією XXI ст. в економічній, політичній і гуманітарній сферах є глобалізація, яка сильно впливає на господарську діяльність, породжуючи проблеми глобальної конкуренції країн. Глобалізація економіки – це вища форма інтернаціоналізації світового господарства, яка зумовлена становленням нового технологічного способу виробництва на базі розширення інформаційно-телекомунікаційних технологій. Економічно і технологічно розвинені країни здатні генерувати і реалізовувати повний цикл етапів інноваційного процесу: наука – технологія – виробництво – споживання. При цьому інші країни входять в цей цикл лише на окремих його етапах, тоді як розвинені країни забезпечують повний контроль і обмежують доступ.

Найважливішою особливістю розвитку української економіки сьогодні та в найближчій перспективі є те, що на процеси ринкової трансформації та відновлення раніше досягнутого статусу індустріально розвиненої країни накладаються дві взаємопов'язані загальносвітові тенденції – глобалізації та інформатизації, тобто переорієнтація індустріальної економіки в постіндустріальну, для якої характерний новий технологічний спосіб виробництва.

Аналіз досліджень і публікацій. Сьогодні найактуальнішим питанням залишається пошук шляхів ефективного розвитку національної економіки України в умовах всесвітньої глобалізації, її позиціонування на світовому ринку. Дослідження трансформаційних процесів економіки, проблемних аспектів промислової політики, інноваційно-інвестиційної моделі розвитку економіки, сталого розвитку України відображені у наукових працях: В. Бодрова, С. Вишневського, В. Геєця, Ю. Кіндзерського, І. Лукінова, С. Новицького,

С. Циганова, А. Яншина та ін. Практичні та теоретичні аспекти державного регулювання економіки України досліджуються численними науковими установами: Національним інститутом стратегічних досліджень, Міжнародним центром перспективних досліджень, Інститутом еволюційної економіки, Інститутом економіки та прогнозування НАН України, вищими навчальними закладами. Про необхідність участі держави у розвитку економіки, державних ініціатив, удосконалення сучасної моделі державного регулювання економіки в Україні свідчать численні роботи вітчизняних вчених, серед яких: В. Борейко, В. Геєць, І. Даниленко, Б. Коваленко й ін.

Невирішені проблеми. Фундаментальні зміни світової економіки, обумовлені стрімким розвитком глобалізаційних процесів, сприяють формуванню нового інноваційно-технічного укладу, створенню нових структур світового та європейського ринків, що призводить до зміни стереотипів, які поділяють економіки країн на розвинені та ті, що розвиваються. Поряд з цим відбувається зростання безробіття, інфляції; спостерігається глобальний прояв кризи росту, кризи робочих місць, кризи довіри до держави, влади, фінансових систем, міжнародних організацій, що сприяє руйнуванню стереотипів не тільки світового лідерства, але і держави, ставлять під сумнів роль і доцільність функціонування міжнародних структур, серед яких: СОТ, МВФ, Світовий банк тощо. Це сприяє посиленню конкуренції на світовому ринку, формуванню нової архітектури світової економіки, призводить до ускладнення умов економічного розвитку.

Участь України в глобальних економічних процесах передбачає вибір між азіатською моделлю

модернізації економіки, прикладом якої є Китай, та європейською, визначенням раціональної зовнішньої і внутрішньої політики розвитку національної економіки, актуалізуючи важливість інтеграційних процесів.

На жаль, за роки незалежності економіка країни не змогла наростити виробничо-економічні потужності, забезпечити конкурентоспроможність, стати економічно розвинутою державою [1, с. 12]. Структурні диспропорції економіки, зниження обсягів реалізації вітчизняної продукції на внутрішніх і зовнішніх ринках, домінування переробної промисловості, низькотехнологічної та сировинної продукції в експорті негативно позначаються на економічній безпеці, знижують конкурентні позиції України в світовому співтоваристві, позиціонуючи її сировинною країною. Причини сформованої економічної моделі в Україні визначаються стихійним переходом до ринкових умов господарювання в умовах відсутності ефективної державної політики, неефективної вибіркової державної підтримки підприємств реального сектора тощо. Руйнування створеного під час радянської влади потенціалу розвитку країни відбувалося на тлі узгодження реальних суспільних потреб, можливостей економіки з пріоритетами тих, хто отримав контроль над власністю і фінансовими потоками [2, с. 85].

Метою цієї статті є дослідження основних принципів державного регулювання національної економіки України та його удосконалення в умовах глобалізації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Глобалізація зовнішньоекономічних взаємозв'язків у XXI ст. призводить до руйнування наявних бар'єрів серед держав, подальшому залученню нових країн у різноманітні форми інтернаціонального економічного та фінансового партнерства. Процедура глобалізації міжнародної економіки ніяк не омине й Україну, що обумовлює концепцію нового інтернаціонального економічного режиму [2]. Її наслідки все більше відчують на собі практично всі країни і серед них, звичайно, Україна, яка цілком усвідомлено, активно і цілеспрямовано рухається в напрямку інтеграції у світове господарство. Для посилення цієї інтеграції важливим є питання вироблення пріоритетів розвитку економіки України в умовах глобалізації.

Інтеграція та глобалізація насправді розкриває майже безмежні здібності, але темпи її поширення та розвитку нерівномірні. Втім, у державах, які зуміли досягти інтеграції, спостерігаються найбільш високі темпи зростання економіки та добробуту [4].

У період глобалізації світового господарства і міжнародних фінансових взаємовідносин стрімко збільшується значущість і роль зовнішньоекономічних зв'язків для держави в цілому. В результаті значно змінюються і місія зовнішньоекономічної роботи окремих підприємств. Вона стає одним з пріоритетних компонентів державної діяльності. З метою регламентації зовнішньоекономічної роботи формуються спеціалізовані міністерства, розробляються законодавчі акти, підписуються міждержавні угоди, формуються інтернаціональні компанії. Зовнішньоекономічна робота стає необхідною складовою не лише окремого підприємства, а і важливою галуззю економіки багатьох держав. Згідно процесу формування технологічного прогресу зовнішньоторговельна діяльність стала всесвітньою.

Формування зовнішнього сектору економіки

України є реакцією національної економіки на потреби розвитку відносин господарювання. Сприяння в інтернаціональному поділі праці є результатом розвитку сучасної економічної структури, яка повинна більш повно задовольняти потреби виробництва та членів суспільства.

Для ефективного регулювання національною економікою мають застосовуватися ряд принципів. Правильне визначення принципів державного впливу на розвиток економіки – це одна з актуальних і складних задач сучасної науки і політики.

Принципи – це найбільш загальні, фундаментальні вимоги і правила, дотримання яких є головною умовою досягнення поставленої мети. В останні десятиліття XX ст. і на початку XXI ст. світ став свідком великих успіхів тих держав, які реалізували власні принципи реформування і розвитку економіки і, твердо дотримуючись їх, досягли такого рівня розвитку при обмежених ресурсах, що змушує по-новому вибудувати ієрархію умов досягнення високих результатів [5].

Розробка принципів державного впливу на економічні процеси передбачає, насамперед, виявлення закономірностей розвитку суспільства і держави, а також урахування досвіду цивілізації близьких народів. Однак на нинішньому етапі світової історії потрібно розширити елементи зазначеного підходу, доповнивши його урахуванням ще однієї обставини: так звані «загальнолюдські» цінності насправді такими не є. Схоже, що світ вступає в період зміни основ цивілізаційного розвитку. Шляхи суспільного розвитку свідчать про необхідність дотримуватися правил, які за своїм характером є концепцією захисту [4, с. 469].

Отже, доцільно визначити основні принципи державного регулювання та їх зміст, що запропоновано в табл. 1.

Актуальність визначених принципів підвищується в умовах глобалізації, яка формує новий тип цивілізації, по різному впливає на локальні цивілізації та їх макроекономічне середовище. Швидкість трансформаційних процесів у макроекономічному середовищі визначається відмінностями в базових цінностях, наявності ресурсів, демографічними процесами і особливо різноспрямованістю соціально-економічних систем і пріоритетів розвитку сегментів національної економіки.

Сформована за роки незалежності України модель державного управління економікою, що базується на галузевих принципах, не відповідає сучасним тенденціям розвитку, що підтверджується практикою негативного впливу на економіку країни. Так, формування стихійного обсягу виробництва підприємствами України, залежного від кон'юнктури світового ринку в 1990-х р., відсутність торгового балансу, недосконалість важелів тарифного регулювання імпорту призвело до нарощування обсягів закупівлі на міжнародному ринку сировини та матеріалів, у той час як виробництво повинно було налагоджуватися в Україні. Це ще більше посилює залежність національної економіки від зовнішніх факторів, кон'юнктури світового ринку, негативно вплинуло на структурну перебудову національної економіки.

В результаті негативних наслідків державного управління, непослідовної економічної політики, сучасний механізм державного управління розвитком економіки України зводиться до політики «поповнення бюджету». Крім того, в країні утворилося нерівність у доступі суб'єктів господарювання до ресурсів, інформації, політичної влади,

Таблиця 1

Принципи державного регулювання національної економіки

Принцип	Зміст
1. Принцип пріоритету загальнонаціональних інтересів над іншими	Від дотримання цього принципу залежить національно-державна безпека і самозбереження народу. Відомо, що інтереси народу можуть не збігатися або істотно розходитися з інтересами будь-яких груп у суспільстві, але не можна забувати, що регулюючий вплив держави на економіку може бути ефективним і перспективним лише за умови дотримання цього принципу.
2. Принцип відповідності об'єктивним умовам і обліку обстановки	Характер, ступінь, форми і методи впливу держави на економіку повинні визначатися не популярністю тієї чи іншої теорії, а найбільш доцільними, які надають потрібний і прийнятний результат діям влади.
3. Принцип стабільності	Структура державного впливу на економіку в кожній конкретній країні визначається факторами довгостроково діючого характеру, тому швидка переорієнтація може виявитися негативною або руйнівною. Світовий досвід демонструє, що оптимальні моделі державного регулювання є результатом тривалого еволюційного процесу. Різкі зміни вектора державного втручання дестабілізують економічну систему, тому дуже важливо не доводити проблеми до загострення.
4. Принцип суспільної ефективності державного впливу на економіку	Він необхідний для постійного впливу держави на наростання позитивних результатів. Так, загальну соціальну ефективність державного управління прийнято вимірювати за такими критеріями: рівень продуктивності праці; темпи і масштаби приросту національного багатства; рівень добробуту життя людей; впорядкованість, безпека і надійність суспільних відносин, з умовою їх постійного покращення. У ряді розвинених країн, що динамічно розвиваються, цей принцип є головним і в економічній політиці.
5. Принцип врахування вимог ринку	Необхідність цього принципу зумовлюється самою ринковою економікою і ринковими механізмами господарювання. Саморегулювання ринкових процесів обмежує поширення сфери і методів державного втручання у цю досить самостійно функціонуючу систему.
6. Принцип раціонального і перспективного використання економічних ресурсів	Актуальність обліку і застосування цього принципу визначається зростаючою конкуренцією за контроль та використання природних і людських ресурсів світу. Боротьба за ресурси загострюється в самих різних формах і проявах – від інформаційно-психологічних прийомів впливу до військових. Урядам і суспільству стає все складніше тримати під контролем свої ресурси, тому державам потрібно виробити концепцію використання та відновлення природних і людських ресурсів на тривалій період.
7. Принцип компенсування	Передбачає підвищення ролі держави у випадку недостатньої або зниженої активності суспільства та індивідів. Ринкова економіка у вітчизняних умовах задіяла недостатню частку суспільства, тому виникла необхідність компенсуючих зусиль держави щодо вирішення численних проблем соціально-економічного характеру.

створені сприятливі умови для активізації діяльності монополій, поширення практики двосторонніх угод. Держава не здатна розвивати галузі та реалізовувати великомасштабні інвестиційно-інвестиційні проекти наднаціонального значення.

Досвід управління, заснованого на галузевих принципах, свідчить про необхідність зміни моделі державного управління з використанням її нових форм, які враховували б сучасні глобалізаційні процеси, реалії розвитку економіки України та позитивний світовий досвід у цій сфері. Таке управління повинно ґрунтуватися на принципі концентрації всіх наявних матеріальних, людських, фінансових ресурсів на певних державних пріоритетах. Саме такий підхід протягом 15-20 років дозволив досягти успіхів в економічному розвитку Японії, Китаю, Південній Кореї, Сінгапуру, В'єтнаму тощо [7].

Отже, впровадження державного регулювання економіки України на основі національних пріоритетів дозволить створити умови для цільового і ефективного втручання держави в регулювання розвитку підприємств, галузей. Зовнішньоторговельна політика повинна бути спрямована на переважний розвиток експортно-імпортних відносин з тими країнами, нарощування торгівлі з якими буде сприяти нарощуванню експорту порівняно з імпортом і збільшення в структурі експорту готових промислових виробів, машин, продукції. Україні необхідно орієнтуватися на ринки, де вітчизняна високотехнологічна продукція буде затребувана.

Основним показником, що підтверджує необхідність розвитку виробництв, орієнтованих на експорт продукції, є структура товарної торгівлі з основними країнами-партнерами. У табл. 2 можна побачити основних топ-10 країн експортерів України.

Таблиця 2
Топ-10 країн експортерів України

Країна	Експорт товарів (тис. дол. США)	Частка в експорті України (%)
Росія	2 900 391	10,0
Єгипет	1 768 653	6,1
Польща	1 754 641	6,0
Туреччина	1 677 448	5,8
Китай	1 588 058	5,5
Індія	1 540 585	5,3
Італія	1 385 177	4,8
Німеччина	1 165 296	4,0
Угорщина	868 233	3,0
Нідерланди	790 991	2,7

Джерело: [8]

Експорт України за 10 місяців 2016 р. скоротився на 7,1% порівняно з аналогічним періодом попереднього року. Україна намагалась продати більше продукції в Європу та Азію, але переkritи втрату ринку СНД виявилось неможливим [8].

В умовах сучасного розвитку міжнародних економічних відносин розширення промислового виробництва, державне управління економіки України на галузевих принципах неефективно та потребує поступового переходу до принципів управління на основі затверджених національних пріоритетів та державних інноваційно-інвестиційних проектів, що дозволить створити механізм державного регулювання, який буде впливати на національне формування, розподіл та використання фінансових ресурсів як на макро-, так і мікрорівні, і зумовить відродження національної економіки. Глобалізація означає трансформацію до концепції відкритого державного господарства інтегрованого у світове виробництво.

Поряд з потребою інтеграції України у світове господарство та розвитку зовнішньоекономічних відносин існують і неупереджені здібності для таких дій, до яких насамперед належить фінансові можливості країни, що дає підставу для відповідної участі в інтернаціональному поділі праці. Відповідно, потрібно враховувати всі обставини, що складаються у світовій фінансовій концепції міжнародного середовища.

Виділяють три передумови, забезпечення яких формує можливості для поступового введення економіки України в глобальні процеси і структури: ринкова трансформація національної економіки; реструктуризація національної економіки; доступність національної економіки. При цьому ринкова трансформація базується на основі трьох ключових тенденцій: лібералізація макроекономічного середовища; приватизація майна; інституціоналізація, тобто формування ринкової інфраструктури, нової організації управління в макроекономічному середовищі.

В умовах агресивного внутрішнього та зовнішнього середовища сьогодні неможливо протистояти кризі силами лише одного ринкового саморегулювання, що не гарантує вирішення глобальних соціально-економічних проблем національного суспільства, в тому числі таких найважливіших, як необхідність забезпечення всіх учасників економіки «суспільними благами», освіти, охорони здоров'я, подолання циклічних коливань економічного росту і економічних криз, нормального функціонування грошового обігу та фінансових ринків, боротьби з інфляцією, підтримки необхідного стану конкуренції і стримування моно-

полізму, перерозподілу доходів фізичних осіб відповідно до цілей демократичного суспільства; оптимального відтворення робочої сили, зайнятості населення, забезпечення непрацевдатних і безробітних; підтримки фундаментальної науки, стимулювання науково-технічного прогресу та підвищення рівня технологічного розвитку; фінансування екологічних заходів та контролю за раціональним використанням вичерпних природних ресурсів. Тому без адекватної участі держави макроекономічна система країни буде схильна до нових кризових явищ.

Висновки. Перехід від управління економікою на галузевих принципах до державного управління розвитку макроекономічного середовища країни на основі встановлення національних пріоритетів дозволить забезпечити реальну участь держави у залученні вітчизняних підприємств для вирішення питань, пов'язаних з реалізацією національних стратегічних пріоритетів. Державне регулювання діяльності суб'єктів господарювання здійснюватиметься в основному економічними методами, створюючи стимули для досягнення поставлених цілей. Державна підтримка стратегічних пріоритетних видів діяльності національних суб'єктів господарювання дозволить поетапно модернізувати промисловий комплекс України та перейти на новий технологічний уклад виробництва.

В цілому використання принципів державного регулювання розвитком національної економіки України в умовах глобалізації та інтеграції, може служити основою для розробки концепцій та стратегій розвитку національної економіки на середньо та довгостроковий період.

Список використаних джерел:

1. Дикань В.Л. Державне управління розвитком економіки України в умовах «третьої хвилі» глобалізації / В.Л. Дикань // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2013. – № 49. – С. 11-20.
2. Зянько В.В. Глобалізація та інноваційний процес: їх взаємовплив / В.В. Зянько // Економіка України. – № 2. – 2006. – С. 84-89.
3. Мироненко М.Ю. Необхідність державного регулювання в умовах глобалізації економіки. [Електронний ресурс] / М.Ю. Мироненко // Державне управління: удосконалення та розвиток. – 2010. – № 9. – Режим доступу: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=187>
4. Maslennikov E.I. Strategic assessment of the financial sustainability of the industrial enterprise : [Електронний ресурс] / E.I. Maslennikov // Економіка: реалії часу. – 2014. – № 6 (16). – С. 111-115. – Режим доступу: <http://economics.opu.ua/files/archive/2014/No6/111-115.pdf>.
5. Україна і світове господарство: взаємодія на межі тисячоліть : Навч. посібник для вузів / А.С. Філіпенко, В.С. Будкін, А.С. Гальчинський, В.М. Геєць; – Київ : Либідь, 2002. – 470 с.
6. Геєць В.М. Пріоритети національного економічного розвитку в контексті глобалізаційних викликів. – Ч. 1 / за ред. В.М. Геєця, А.А. Мазаракі. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2008. – 389 с.
7. Полуяктова О.В. Глобалізація економіки України / О.В. Полуяктова // Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер. : Економічні науки. – 2016. – Вип. 17(3). – С. 21-24.
8. Охрименко А. Экспорт Украины: победы и поражения (инфографика). [Електронний ресурс] / А. Охрименко // Facenews. – 10.11.2016. – Режим доступу: <https://www.facenews.ua/columns/2016/310171/>

Масленников Е. И.

Якубовский С. А.

Белякова В. В.

Одесский национальный университет имени И. И. Мечникова

ПРИНЦИПЫ ГОСУДАРСТВЕННОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ

Резюме

В статье сформированы основные принципы государственного регулирования и рассмотрены приоритетные направления развития национальной экономики в условиях глобализации. Проанализированы основные показатели, подтверждающие необходимость развития производств, ориентированных на экспорт продукции.

Ключевые слова: государственное регулирование, глобализация, национальная экономика, интеграция, экспорт, глобальная экономика.

Maslennikov E. I.

Yakubovskiy S. O.

Belyakov V. V.

Odessa I. I. Mechnikov National University

THE PRINCIPLES OF STATE REGULATION OF NATIONAL ECONOMY IN CONDITIONS OF GLOBALIZATION

Summary

The main principles of state regulation are formulated in the article and priority directions of development of national economy are considered in the conditions of globalization. The main indicators confirming the need for the development of product-oriented industries are analyzed.

Key words: government regulation, globalization, national economy, integration, export, global economy.